
**Кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право**

УДК 343.8

DOI 10.33244/2617-4154.4(17).2024.163-170

С. В. Камінський,

аспірант кафедри кримінального права та процесу,

Державний податковий університет

e-mail: kaminpravo28@gmail.com

ORCID ID 0009-0000-8077-0790

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДИ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

У цій статті зазначено, що проблема запобігання контрабанді здебільшого вирішується через установлення високих як адміністративних, так і кримінальних санкцій за її вчинення. Особливо в країнах, де економічне зростання супроводжується постійним удосконаленням способів контрабанди і високою активністю злочинних угруповань, залучених до неї. Зазначається, що проблема запобігання контрабанді актуальна впродовж багатьох століть і керівництво різних країн намагається застосовувати енергійні та масштабні заходи запобігання, посилюючи відповідальність за заняття такою незаконною діяльністю.

У статті також акцентується увага, що кримінальна відповідальність за контрабанду наркотичних засобів міститься в іншому розділі кримінального кодексу. Водночас кожна норма права визначає окремо відповідальність за контрабанду окремих товарів, предметів чи речовин.

У статті аналізуються окремі положення кримінальної відповідальності за контрабанду різних країн. Так, ст. 151 КК КНР встановлена відповідальність за контрабанду зброї, боєприпасів, ядерних матеріалів або фальшивої валюти; контрабанду заборонених державою до вивозу з країни культурних цінностей, золота, срібла та інших дорогоцінних металів, а також заборонених державою до ввезення в країну цінних тварин і виробленої з них продукції; контрабанду заборонених державою до вивозу з країни унікальних рослин і продукції з них; кримінальні правопорушення, згадані в частинах першій та другій цієї статті, за особливо обтяжуючих обставин.

Акцентується увага, що проаналізовані статті за своїм складом максимально схожі на склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201 КК України та 305 КК України. Водночас згідно зі КК КНР такі дії караються довічним позбавленням

волі або смертною карою з конфіскацією майна, що є більш тяжчим видом покарання, ніж за кримінальним законодавством України.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, контрабанда, запобігання, кримінальна відповідальність, покарання.

Актуальність теми. Як зазначається у фаховій літературі, контрабанда належить до міжнародних кримінальних правопорушень, адже її вчинення може посягати на суспільні відносини відразу декількох держав. Це створює благотворне середовище для транснаціональної організованої злочинності: міжнародного тероризму; незаконних операцій з наркотичними і психотропними речовинами; незаконного обігу зброї; фальшивомонетництва; засобу незаконного вивезення за кордон культурних цінностей [1, с. 170].

Зі свого боку в зарубіжному праві така небезпека не сприяє єдиному підходу до розуміння суті сучасної контрабанди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням запобігання контрабанді, дослідження міжнародного досвіду були присвячені праці таких вчених, як В. І. Антипов, Ю. П. Битяк, С. М. Гусаров, Г. В. Дідківська, Ф. Л. Жорін, Р. А. Калюжний, Т. О. Коломоєць, Д. М. Лук'янець, О. М. Музичук, Ю. В. Нікітін, Д. В. Приймаченко, Н. З. Рогатинська, Р. Б. Шишка, В. К. Шкарупа, В. В. Топчій та інші, але окремі важливі питання сьогодення, що стосуються недоліків правового регулювання зазначених відносин у воєнний період і вимагають удосконалення положень чинного законодавства України, наразі потребують додаткових досліджень.

Метою статті є визначення на основі порівняння положень законодавства України з кримінальним законодавством деяких інших країн, що регулюють кримінально-правові заходи запобігання контрабанді, встановлюють юридичні склади таких порушень, способів удосконалення відповідних положень кримінально-правового запобігання контрабанді.

Виклад основного матеріалу. Існують найбільш характерні підходи до розуміння контрабанди, представлені в законодавстві зарубіжних держав. Для прикладу, зазначимо, що незаконна торгівля тютюновими виробами призводить до величезних втрат доходів для урядів, які оцінюються приблизно в 40–50 мільярдів доларів США в рік і виявляються в збільшенні споживання, а отже, у проблемах зі здоров'ям, оскільки це робить тютюн дешевшим [2, с. 411].

А тютюнові вироби, що є значно дешевшими, є саме тим товаром, який потрапляє до країни контрабандою.

Міжнародною Конвенцією про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства надається правове визначення контрабанди, якого дотримуються більшість країн світу. У п. «г» ст. 1 цієї Конвенції йдеться, що термін «контрабанда» означає митне шахрайство, що полягає в переміщенні товарів через митний кордон у будь-який прихований спосіб [3]. До зазначеної Конвенції приєднатися може будь-яка держава – член Ради митного співробітництва і будь-яка держава – член Організації Об'єднаних Націй або її окремих спеціалізованих закладів.

Варто зазначити, що Україна до Конвенції приєдналася ще 2000 року як самостійна незалежна держава, яка прагне до європейської спільноти.

Отже, першим звертає на себе увагу кримінальне законодавство і досвід Китайської Народної Республіки (далі – КНР), де проблема запобігання контрабанді є однією з найбільш актуальних для сучасної КНР. Зокрема, основними товарами контрабанди залишаються нафта і нафтопродукти, автомобілі та мотоцикли й рослинне масло, сировина для текстильної та хімічної промисловостей [4, с. 136].

У кримінальному законодавстві вищезазначеної країни передбачена значна кількість норм про відповідальність за контрабанду. Це багато в чому пояснюється значущістю проблеми контрабанди для сучасного суспільства КНР. У цьому аспекті може розглядатися контрабанда культурних цінностей і рідкісних тварин, що пояснюється на сьогодні великим потоком їх контрабанди [5, с. 101].

Поряд з вищезазначеними предметами перебуває контрабанда наркотичних засобів і психотропних речовин.

У науковій літературі зазначається, що питання запобігання контрабанді в КНР зазвичай вирішується через установлення значних як адміністративних, так і кримінальних видів покарання за її вчинення [6, с. 64]. Проблема запобігання контрабанді є актуальною впродовж уже декількох десятиліть, і керівництво країни намагається впливати все більш сучасних заходів запобігання, посилюючи відповідальність. З початку економічних реформ (1979 р.) до КК КНР тричі вносилися зміни, які посилюють покарання за контрабанду [7, с. 112].

Незважаючи на репресивні види покарання і постійне вдосконалення заходів запобігання, у КНР рівень контрабанди залишається високим.

Також у ст. 155 КК КНР за збройне прикриття контрабанди передбачаються найсуворіші заходи покарання, а перешкоджання затриманню контрабандистів за допомогою погроз і насильства кваліфікується за сукупністю як перешкоджання працівникам правоохоронних органів у виконанні їх обов'язків відповідно до закону.

Варто також зазначити, що у кримінальному законодавстві КНР встановлюється відповідальність юридичних осіб за контрабанду. На відміну від вітчизняного, у теорії кримінального права КНР організації, винні у вчиненні таких кримінальних правопорушень, караються штрафом, крім того, особи, безпосередньо відповідальні за керівництво, й інші безпосередньо відповідальні особи караються відповідно до положень конкретних статей кримінального законодавства країни [8, с. 90].

Кардинально протилежним у порівнянні є кримінальне законодавство Республіки Казахстан.

Так, чинний КК Республіки Казахстан був прийнятий 2014 року та містить дві статті про контрабанду. Перша ст. 234 «Економічна контрабанда», тобто переміщення у великому розмірі через митний кордон Митного союзу товарів чи інших предметів, зокрема заборонених або обмежених до переміщення через митний кордон товарів, речей і цінностей, щодо яких встановлено спеціальні правила переміщення через митний кордон, за винятком зазначених у статті 286 цього Кодексу». Ця стаття розміщена в розділі 8 «Кримінальні правопорушення у сфері економічної діяльності» Особливої

частини КК Республіки Казахстан. Друга ст. 286 «Контрабанда вилучених з обігу предметів або предметів, обіг яких обмежено», розміщена в главі 10 «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки та громадського порядку» [9].

Аналізуючи законодавство європейських країн, що передбачає відповідальність за контрабанду, звертає увагу наведене нижче, незважаючи на тривале існування ЄС, у рамках якого існує спільний простір як форма економічної інтеграції країн, що припускає вільне переміщення товарів, робіт і послуг, а також засобів виробництва – капіталу, трудових ресурсів – через кордони країн, що є членами європейського ринку, в країнах, що входять в об'єднання, законодавство про відповідальність за контрабанду і досі не уніфіковане.

Так, у Кримінальному кодексі Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН) поняття «контрабанда» як таке не використовується. Однак у разі статей КК ФРН встановлено відповідальність за незаконні ввезення і вивезення окремих предметів [10].

У ряді країн до контрабанди належать такі дії, що мають на меті ухилення від сплати митних зборів (Італія, Австрія). В інших країнах контрабандою вважається ввезення і вивезення товарів з порушенням законів про імпорт / експорт, навіть якщо ці дії не заподіяли ніякого фінансового збитку жодній державі (Швейцарія, Франція) [11, с. 42].

Натомість фахівці міжнародного права визначають кримінальний закон Республіки Сан-Марино, який являє собою класичний європейський акт у галузі кримінального права, одним з найбільш досконалих.

На відміну від німецького, у КК Сан-Марино використовується поняття «контрабанда». Згідно зі ст. 388 «Виробництво та контрабанда майна, пов'язані з обманом державної скарбниці» будь-яку особу, яка виготовляє, ввозить на територію Республіки, набуває, отримує, поширює або зберігає з метою поширення речі, що підлягають обкладенню податком, за які він ще не сплатив податку, або особисті речі, обманюючи при цьому державу або державних службовців, підлягає покаранню у вигляді тюремного ув'язнення першого ступеня й позбавлення політичних прав четвертого ступеня, крім фінансових санкцій, передбачених спеціальними законами [12].

Як приклад, у КК Сан-Марино статтею 280 передбачено кримінальну відповідальність за вироблення, ввезення на територію країни, поширення або зберігання в цілях поширення спирту, лікеру для алкогольних напоїв або алкогольних напоїв. Водночас контрабанда вже є кримінальним проступком у разі ввезення на територію країни або вивезення товарів і продовольства всупереч заборонам влади або в таких кількостях, які не дозволені владою (ст. 319).

Варто зазначити, що в кримінальному законодавстві Сан-Марино міститься достатній перелік норм про відповідальність як за контрабанду, так і суміжні діяння. Такий підхід може свідчити про значно більший репресивний підхід у питаннях кримінальної відповідальності за діяння, пов'язані з контрабандою, ніж прийнято в більшості інших європейських держав.

У кримінальному законі Швейцарії, як і в німецькому, поняття «контрабанда» також не використовується, проте в ряді складів кримінальних правопорушень встановлена відповідальність за незаконне ввезення певних предметів [13].

На відміну від інших країн у КК Болгарії передбачає лише одна стаття відповідальність за контрабанду. Так, ст. 241 КК Болгарії встановлює кримінальну заборону переміщення через кордон країни товарів без відома і дозволу митних органів, якщо це здійснено з використанням чужого або фальсифікованого офіційного документа чи офіційного документа, що містить неправильні відомості; під час переміщення сильнодіючих або отруйних речовин, вибухових речовин, зброї або боєприпасів чи під час переміщення товарів чи предметів у великій кількості в підприємницьких або виробничих цілях. Водночас окремою частиною статті встановлюється відповідальність переміщення через кордон країни наркотичних речовин, прекурсорів або їхніх аналогів, що являють собою особливу небезпеку [14].

Виявлені предмети контрабанди вилучаються на користь держави незалежно від того, в чий власності вони перебувають. Транспортний засіб і засіб переміщення, що послужили для перевезення і переміщення товарів, предмета контрабанди, також вилучаються на користь держави незалежно від того, в чий власності вони перебували, крім випадків, коли їхня вартість явно не відповідає тяжкості вчиненого кримінального правопорушення.

Цікавий підхід визначення предметів контрабанди закріплено в кримінальному законодавстві США. У США контрабандою вважається «умисне порушення правил ввезення-вивезення товарів як у зовнішній торгівлі, так і в торгівлі між штатами. Наркотичні засоби, що провозяться через кордон США контрабандою, не мають окремої кваліфікації та розглядаються як звичайний товар. Звід законів США встановлює більш суворе покарання за контрабанду, вчинену із застосуванням вогнепальної зброї, в цьому випадку додатково до покарання за основне кримінальне правопорушення призначається покарання у виді позбавлення волі на строк не менше п'яти років – у разі наявності вогнепальної зброї, не менше семи років – у разі відкритої демонстрації вогнепальної зброї, не менше десяти років – у разі застосування вогнепальної зброї» [15, с. 34].

Так, для Митних органів США деякі види митних порушень можуть мати різні ступені важливості. Водночас найбільш важливими й рідкісними видаються окремі стратегічні порушення, що пов'язані з імпортом та експортом предметів, для яких потрібний спеціальний дозвіл (вогнепальна зброя, ядерна техніка, системи озброєнь, біологічна зброя, техніка, що підпадає під «Правила міжнародної торгівлі зброєю») [16].

Отже, проаналізувавши вищевикладене, вбачається, що загалом у кримінальному законодавстві як європейських так і інших зарубіжних країн не напрацьовано єдиного підходу щодо кримінальної відповідальності за контрабанду. Це зі свого боку впливає на формування єдиних підходів кримінально-правового запобігання контрабанді в міжнародному середовищі загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Shuguang Z., Zhang Y., Wan Z. Measuring the costs of protection in China. Washington, 1998. P. 63–65.
2. Лугіна Н. А., Жук Ю. О. Організаційно-правові засоби боротьби з контрабандою. *Правові новели : науковий юридичний журнал*. Миколаїв, 2021. № 13. С. 112–117.

Камінський С. В. Кримінально-правове забезпечення запобігання контрабанди: зарубіжний досвід

3. Criminal Law of the People's Republic of China: ad. on 01.07.1979. URL : <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/MONOGRAPH/5375/83719/F869660960/CHN5375.pdf>

4. Звірко О. Є. Кримінальна відповідальність за контрабанду. Проблеми взаємодії суспільства та держави у сучасному правовому просторі. *Актуальна юриспруденція* : збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції. 2014. С. 186–190.

5. Карелін В. В. Запобігання контрабанді наркотичних засобів. Кримінологія. *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2021. № 2. С. 226–230.

6. Strafgesetzbuch von Deutschland on 13 November 1998. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz : вебсайт. URL : https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html

7. Кричун Ю. А. Відповідальність за контрабанду наркотиків за законодавством деяких країн Європи. *Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства* : збірник тез VI Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кропивницький : ПВНЗ КІДМУ, 2017. С. 33–36.

8. Калашников В. М. Правові та організаційні засади митної політики США. *Правова позиція*. Дніпро, 2016. № 1 (16). С. 59–67.

9. Revenu (Quebec, Ministère des Finances. Memoire present a la Commission des finances publiques sur l'étude des mesures pour contrer la consommation de tabac de contrebande. Quebec : Revenu Quebec et Ministère des Finances, 2011. 62 p.

10. Мельник Р. І. Проблеми визначення родового об'єкта злочинів проти правосуддя. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. Київ, 2014. № 1. С. 100–107.

11. Панова М. І. Кваліфікація злочинів. *Право*. Харків, 2016. 356 с.

12. Кирбят'єв О. О. Об'єкт злочинів, що посягають на професійну діяльність працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. Одеса, 2019. № 37. С. 126–128.

13. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві : монографія. Харків, 2016. 256 с.

14. Колос С. С. Об'єкт злочину у науці кримінального права. *Підприємство, господарство і право*. Київ, 2018. № 11. С. 196–199.

15. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. *Порівняльно-аналітичне право*. Ужгород, 2020. № 1. С. 56–60.

16. Вітко О. Ю. Теоретичні аспекти об'єкта і предмета злочину. *Dictum Factum*. Київ, 2020. № 1 (6). С. 111–120.

REFERENCES

1. Shugauang Z., Zhang Y., Wan Z. Maesuring the costs of protection in China. Washington, 1998. P. 63–65.

2. Luhina N. A., Zhuk Yu. O. Orhanizatsiino-pravovi zasoby borotby z kontrabandoiu. *Pravovi novelty* : naukovyi yurydychnyi zhurnal. Mykolaiv, 2021. № 13. S. 112–117.

Камінський С. В. Кримінально-правове забезпечення запобігання контрабанди: зарубіжний досвід

3. Criminal Law of the Peoples Republic of China : ad. on 01.07.1979. URL : <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/MONOGRAPH/5375/83719/F869660960/CHN5375.pdf>
4. Zvirko O. Іe. Kryminalna vidpovidalnist za kontrabandu. Problemy vzaiemodii suspilstva ta derzhavy u suchasnomu pravovomu prostori. *Aktualna yurysprudentsiia* : zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi yurydychnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. 2014. S. 186–190.
5. Karelin V. V. Zapobihannia kontrabandi narkotychnykh zasobiv. *Kryminolohiia. Pidpriumnystvo, hospodarstvo i pravo*. Kyiv, 2021. № 2. S. 226–230.
6. Strafgesetzbuch von Deutschland on 13 November 1998. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz : vebсайт. URL : https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html
7. Krychun Yu. A. Vidpovidalnist za kontrabandu narkotyktiv za zakonodavstvom deiakykh krain Yevropy. *Aktualni pravovi ta humanitarno-ekonomichni problemy v period reformuvannia demokratychnoho suspilstva* : zbirnyk tez VI Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Kropyvnytskyi : PVNZ KIDMU, 2017. S. 33–36.
8. Kalashnykov V. M. Pravovi ta orhanizatsiini zasady mytnoi polityky SShA. *Pravova pozytsiia*. Dnipro, 2016. № 1 (16). S. 59–67.
9. Revenu (Quebec, Ministere des Finances. Memoire present a la Commission des finances publiques sur letude des mesures pour contrer la consommation de tabac de contrebande. Quebec : Revenu Quebec et Ministere des Finances, 2011. 62 p.
10. Melnyk R. I. Problemy vyznachennia rodovoho obiekta zlochyniv proty pravosuddia. *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. Kyiv, 2014. № 1. S. 100–107.
11. Panova M. I. Kvalifikatsiia zlochyniv. *Pravo*. Kharkiv, 2016. 356 s.
12. Kyrbiatiev O. O. Obiekt zlochyniv, shcho posiahaiut na profesiinu diialnist pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia*. Odesa, 2019. № 37. S. 126–128.
13. Tatsii V. Ya. Obiekt i predmet zlochynu v kryminalnomu pravi : monohrafiia. Kharkiv, 2016. 256 s.
14. Kolos S. S. Obiekt zlochynu u nautsi kryminalnoho prava. *Pidpriumnystvo, hospodarstvo i pravo*. Kyiv, 2018. № 11. S. 196–199.
15. Samofalov L. P., Samofalov O. L. Teoretychni aspekty znan pro sklad pravoporushennia ta yikh praktychne znachennia. *Porivnialno-analitychne pravo*. Uzhhorod, 2020. № 1. S. 56–60.
16. Vitko O. Yu. Teoretychni aspekty obiekta i predmeta zlochynu. *Dictum Factum*. Kyiv, 2020. № 1 (6). S. 111–120.

S. V. KAMINSKY. CRIMINAL LAW ENFORCEMENT OF SMUGGLING PREVENTION: FOREIGN EXPERIENCE

This article notes that the problem of preventing smuggling is mostly solved by imposing high administrative and criminal sanctions for its commission. Especially in countries where economic growth is accompanied by constant improvement of smuggling methods and high activity of criminal groups involved in it. It is noted that the problem of preventing smuggling

has been relevant for many centuries and the leadership of various countries is trying to apply vigorous and large-scale prevention measures, increasing responsibility for engaging in such illegal activities.

The article also emphasizes that criminal responsibility for drug smuggling is contained in another section of the Criminal Code. At the same time, each rule of law separately defines responsibility for the smuggling of individual goods, objects or substances.

The article analyzes separate provisions of criminal liability for smuggling of different countries. Yes, Art. 151 of the Criminal Code of the People's Republic of China establishes liability for smuggling weapons, ammunition, nuclear materials or counterfeit currency; smuggling of cultural values, gold, silver and other precious metals prohibited by the state from being exported from the country, as well as valuable animals and products made from them, prohibited by the state from being imported into the country; smuggling of unique plants and products from them prohibited by the state for export from the country; criminal offenses mentioned in parts one and two of this article, under particularly aggravating circumstances.

It is emphasized that the analyzed articles are as similar as possible to the composition of the criminal offense provided for in Art. 201 of the Criminal Code of Ukraine and 305 of the Criminal Code of Ukraine. At the same time, according to the Criminal Code of the People's Republic of China, such actions are punishable by life imprisonment or the death penalty with confiscation of property, which is a more severe type of punishment than under the criminal legislation of Ukraine.

Key words: *Criminal offense, smuggling, prevention, criminal liability, punishment.*

Стаття надійшла до редколегії 2 жовтня 2024 року